

Norrtälje Naturcentrum

Ekologiskt Science Center

Verksamhetsberättelse 2022

Juridiskt namn - Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Text och foto: Tobias Nilsson, Anna Westerlund och Lotta Andersson

Förord

Norrtälje Naturcentrums verksamhet har under de senaste åren tagit stora steg för stabilitet, hållbarhet och verksamhetsgemenskap, inte minst genom det arbete som gjorts för att etablera NNC som ett ekologiskt och utomhusbaserat Science Center.

Fortfarande delas verksamheten upp i tre delar; Naturvård, Utomhuspedagogik och förvaltning av Färsna gård, men syfte och mål är nu gemensamma och bidrar på ett mycket positivt sätt till ökad samverkan, genomförande av gränsöverskridande projekt och styrning av verksamheten i en mer tydlig riktning. Att ekonomin för Naturcentrum blir mer stabil och hållbar bidrar också till en ökad trygghet och bättre arbetsmiljö för anställda.

Arbetet med att etablera Science Center-verksamheten i Norrtälje Naturcentrums ordinarie verksamhet är ständigt pågående. Mycket arbete återstår, men år 2022 har präglats av en rad åtgärder för att göra vårt ekologiska och utomhusbaserade Science Center mer konkret och påtagligt. Verksamhetens olika delar har bidragit och resultatet är en imponerande blandning. T.ex. har vi under året färdigställt Färsnas Bipark - en plats på Färsna gård för pollinerande insekter, människor och kunskapsinhämtning, en tillgänglighetanpassad Färsnastig med informationsskyltar om Allemansrätten, flera självinstruerande trädgårdsaktiviteter för barn och vuxna samt inspirerande ”från ax till limpa” aktiviteter vid publika dagar.

Parallellt med detta har det viktiga löpande arbetet pågått för att fortsätta vara den resurs för natur, miljö och utbildning som vi hela tiden strävar efter och som stadgarna föreskriver.

För naturvården var 2022 fokuserat på projekt rörande jordbrukets biologiska mångfald och kulturarvsgrödor. Det framgångsrika och uppskattade arbetet med kulturarvsspannmål fortsatte under året och frågor kopplat till landskapets kontinuerliga hävd och brukande belystes ytterligare då nya projektet ”Roslagskorn” startades upp.

Den pedagogiska verksamheten har 2022 haft ett uppdragsavtal med Norrtälje kommun avseende naturdagar och fortbildningar. Även ett stöd till utveckling av Science Center-verksamheten ingår i avtalet. 2022 var andra året som detta avtal tecknades, och en dialog om ett mer långsiktigt samarbete inleddes. Avtalet utgör en stabilitet och stomme i verksamheten. Det ger ökade resurser och större trygghet, men också en utveckling i vår strävan att hitta tätare samarbeten och i ökad utsträckning nå ut till skolor och förskolor med den utomhuspedagogiska metoden och visa på dess fördelar.

Att förvalta Färsna gård har under alla år varit en stor utmaning och inneburit många möten och processer med Norrtälje kommun. Så även 2022. Då kostnader under verksamhetsåret har stigit långt över tidigare års nivåer och våra avtalade anslag från kommunen inte följt efter, har NNC under året sagt upp hyresavtal med Fastighetsförvaltningen för omförhandling, samt inlett dialog med Kultur- och Fritidsförvaltningen om ökade bidrag för drift och verksamhet. Förhandlingar pågår.

På plats på Färsna gård har arbetet med tillgängliggöra gården och skapa säkra upplevelser och tilltalande miljöer att besöka och njuta av fortsatt. Vi vill att Färsna ska vara en plats för alla att trivas och känna sig välkommen, att lära sig saker och inspireras i naturen. Att samla alla gårdens verksamheter och arbeta i denna riktning har varit både en utmaning och en framgång 2022, och är ett arbete som hela tiden pågår.

Generellt var 2022 ett framgångsrikt år med många framsteg kopplade till Norrtälje Naturcentrum som ekologiskt Science Center, avtal kopplade till detta och utveckling av verksamheten på många olika plan. Men det har också varit ett krävande år med svåra avtalsprocesser, många praktiska åtgärder och krävande genomföranden. Finansiellt summerar vi dock 2022 som ett bra år, och fortsätter arbeta för ekonomisk hållbarhet och stabilitet. En särskild eloge till Norrtälje Naturcentrums anställda för att verksamheten alltid fortsätter det strävsamma arbetet för att vara en plats för alla och visa vägen mot hållbarhet.

Lotta Andersson, Verksamhetsledare

Innehållsförteckning

Verksamhetsberättelse 2022

Science Center	s. 5
Naturvård	s. 8
Utomhuspedagogik	s. 12
Färsna gård	s. 16
Styrelse och personal	s. 20
Köpta tjänster och utbildning	s. 21
Naturcentrum i media	s. 22

Science Center

Utveckling 2022

Bakgrund

I Norrtälje kommun har det länge funnits en önskan om att etablera ett Science Center. Hösten 2020 genomförde Norrtälje Naturcentrum en förstudie för att undersöka om en sådan verksamhet skulle kunna inrymmas i Norrtälje Naturcentrums befintliga organisation. Svaret visade sig mycket positivt, då NNC kunde visa att man redan i detta skede uppfyller de flesta av de 12 kriterier som krävs och Utbildningsnämnden, Norrtälje kommun, tog därför beslut om att stödja ett utvecklingsprojekt. Likaså ville Roslagens Sparbanks stiftelser vara med och stödja utvecklingen, och även Region Stockholm beviljade projektet ekonomiska medel. Projektmedel från region Stockholm beviljades även utvecklingsprojektet 2021/2022, vilket gav ytterligare goda förutsättningar.

Syfte

Science Center i Norrtälje Naturcentrums regi i Norrtälje kommun skulle bli det första ekologiska Science Centret i Sverige och målet är att det ska bli en resurs för kommunen och hela regionen. Syftet med ett Science Center är att väcka mer intresse och öka kunskapen om naturvetenskap generellt, och i synnerhet ekologi och hållbarhet, bland elever från förskola till gymnasium samt för allmänheten. Ett Science Center i Norrtälje ska genomsyras av ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet med naturen och utemiljön som bas. Syftet är också att skapa djupare förståelse, vara en länk mellan praktisk verklighet och akademi, samt på ett konkret sätt inspirera unga till högre studier samt entreprenörskap. Detta ska långsiktigt leda till kompetensförsörjning i kommunen och regionen. Syftet är även att koppla samman akademi, näringsliv och kommun/region i nätverk kopplat till ekologi, naturvetenskap och hållbarhet.

För Norrtälje Naturcentrum är syftet med bildandet av ett Science Center även en tydlig linje för verksamhetens framtid, en större möjlighet till ekonomisk stabilitet och mer långsiktiga avtal samt mer stabila personalvillkor och bättre arbetsmiljö.

Mål

De övergripande målen under verksamhetsåret 2022 har varit;

- Att fortsätta utveckla ett ekologiskt Science Center i Norrtälje Naturcentrums regi, på Färsna gård i Norrtälje
- Att arbeta för att få på plats en varaktig och långsiktig ekonomi för verksamheten, genom avtal med kommun, samhällsnytta och näringsliv
- Att arbeta för att uppfylla samtliga 12 Science Center-kriterier
- Att under 2022 lämna in en ansökan om medlemskap till Svenska Science Center organisationen (SSC)
- Att påbörja arbetet i ett vetenskapligt råd

Planerade åtgärder

Åtgärder i projektet har delats in i; ekonomiska åtgärder – i syfte att få en balanserad budget på plats, verksamhetsåtgärder – i syfte att trygga personalresurser, utbud, kvalitet och uppföljning samt platsåtgärder – i syfte att förbättra miljöer och infrastruktur på platsen Färsna gård för att kunna möta ett högt besöksstryck.

Genomförande och resultat 2022

Under utveckling och etablering av Science Center blev det tydligt att det är hela NNC:s verksamhet som både verksamhetsmässigt och ekonomiskt kommer att omfattas och utgöra ett Science Center. Verksamheten kommer fortsatt att heta Norrtälje Naturcentrum, eventuellt med tillägg – ekologiskt Science Center – i de sammanhang som det kan behöva förtydligas.

Utöver Norrtälje kommun och RSB stiftelser, som vardera stödjer utvecklingen med 200 t kr år 2021, har Region Stockholm beviljat projektet 400 Tkr från Hållbarhetsbidraget. Dessa avsåg kvartal 1 och 2 år 2022.

I januari lämnades en ansökan till Skolverket avseende stadsbidrag för Science Centers in. Ansökan fick dock avslag med hänvisning till att vår Science Center-verksamhet varit aktiv kortare tid än ett år.

Projektet har, liksom 2021, haft en styrgrupp, bestående av projektledaren Lotta Andersson och Knut Nygaard, Skolchef/Verksamhetschef, Vuxenutbildning/Gymnasiet samt en aktiv projektgrupp bestående av representanter från Norrtälje kommun (Katherine Berg, programrektor Rodengymnasiet och Joachim Kahlert, Intendent Norrtälje vuxenutbildning, Lärcentrum) samt från Roslagens Sparbanks Stiftelser (Katarina Björk, Elina Widnersson och Jan-Erik Svecke).

Ett vetenskapligt råd har utvecklats och påbörjat sitt arbete. Rådet bidrar till att verksamheten vilar på en tydlig vetenskaplig grund och består av några få lokala representanter från NNC och våra närmaste samarbetspartners, Erkenlaboratoriet och Utvecklingscentrum för vatten. Experter och forskare inom olika aktuella områden kommer att kopplas till rådet efter hand, och ett kalendarium för årets olika teman fastslås i början av varje år. Inom dessa teman kommer sedan en rad olika seminarier och aktiviteter att genomföras, både med naturvårdsverksamheten och den pedagogiska verksamhetens medverkan och delaktighet.

Erkenlaboratoriet är en nära samverkanspart, liksom Utvecklingscentrum för vatten. Verksamheterna kompletterar varandra väl med naturdagar, vattendagar, utbildningar för lärare och pedagoger, koppling till forskning etc. och kan också vara en resurs för varandra avseende personal.

För att allmänhet, skolor, förskolor och andra intresserade ska kunna ta del av vad Science Centerverksamheten har att erbjuda kommer det att krävas en tydlig digital portal där aktiviteterna visas och bokas. Arbetet med en digital portal har påbörjats 2022 och fortgår.

Översyn och utveckling av pedagogiska program och utbildningsprogram har gjorts 2022, men även detta är en pågående process där läroplaner och mål för skola och förskola har stor vikt och lärare och pedagoger har medinflytande.

Med den nya byggnaden på Färsna gård, kommer det vara lättare att genomföra kurser, seminarier, föreläsningar, workshops och utställningar kopplat till Science Center samt underlätta för personal som arbetar med verksamheterna på gården. Byggnaden kan också användas som värmestuga för besökare. Ytterligare platser för matsäck och samlingar under tak skall byggas på gården, men detta är ännu i planeringsstadiet. Det finns ett stort behov av att kunna sitta utomhus under tak, både för barn och elever och för vuxna som deltar i aktiviteter.

En stor satsning på utemiljö, avseende säkerhet och tillgänglighet har påbörjades 2021 och fortsatt 2022. Verksamheterna vid Färsna har, under ledning av Gårdsutvecklaren, arbetat en hel del med att höja säkerheten och göra gårdsmiljön tryggare genom att städa bort maskiner och redskap. Några av de spannmålsodlingar som finns på gården har skyltats upp för att tillgängliggöra och beskriva för besökare vad som växer och skördas. Men mer enhetlig och tydlig skyltning står på åtgärdslistan för 2023, liksom fler interaktiva utställningar, dialog med Region Stockholm, kommunen och SL om att förbättra kommunikation till Färsna gård och samtal med kommunen om att förbättra och bygga ut antalet parkeringsplatser vid gården.

Interaktiva utställningar som besökare kan inspireras av, som väcker nyfikenhet om naturvetenskapliga samband och ökar kunskapen är en viktig del av utvecklingen på plats. 2023 planerar NNC att bygga vissa utställningar, men också att kontakta andra Science Centers i Sverige och ha utbyte av redan befintliga utställningar. Inför kommande och framtida verksamhetsår finns många spännande idéer till interaktiva utställningar på Färsna gård – men att få dem på plats kräver ekonomiska anslag i form av sponsring eller projektstöd.

NNC lämnade i juni 2022 in en ny ansökan om medlemskap i Svenska Science Center Organisationen. I november 2022 fick NNC besök av representanter från organisationen och under februari 2023 väntas ett besked från SSCO:s årsstämma om vi blir medlemmar eller inte.

De övergripande målen under verksamhetsåret 2022; att utveckla ett ekologiskt Science Center i Norrtälje Naturcentrums regi på Färsna gård i Norrtälje, att arbeta för att få på plats en varaktig och långsiktig ekonomi för verksamheten genom avtal med kommun, samhällsnytta och näringsliv, att arbeta för att uppfylla samtliga 12 Science Center-kriterier och påbörja arbetet i ett vetenskapligt råd samt att ansöka om medlemskap i Svenska Science Center organisationen (SSC) har uppfyllts. Flera av dessa mål är långsiktiga mål och kommer att följa oss några år framöver.

2022 har samtliga anställda vid NNC varit engagerade i Science Center-utvecklingen, men frågorna har i huvudsak drivits av verksamhetsledare Lotta Andersson och Gårdsutvecklare på Färsna gård (Jonathan Alm och Torbjörn Jepson) som ansvarat för färdigställande av den nya byggnaden på Färsna gård, samordnat de olika aktörerna på Färsna i olika insatser för att förbättra gårdsmiljön och höja säkerheten för besökare till gården och i naturreservatet.

Naturvård

2022 fortsatte Norrtälje Naturcentrums naturvårdsverksamhet sin positiva trend med 7 aktiva projekt. Att genomföra tillsyn av ett antal naturreservat i Norrtälje kommun har länge varit ett uppdrag som Norrtälje Naturcentrum har haft. Sedan 2021 har en stor del av tillsyn av naturreservat och praktisk skötsel av områden fått mindre anslag och NNC har därmed endast skötsel av två områden kvar; Kapellskär och Djävulsviken. Under 2022 har verksamhetsledningen arbetat aktivt för att knyta kontakter och visa hur Norrtälje Naturcentrum skulle kunna förvalta och sköta naturreservatet på Färsna gård.

Projekt

Under året har NNC projektlett och ansvarat för 7 projekt av olika karaktär och omfattning.

Pollinatörernas Färsna

Idén att skapa en plats för pollinerande insekter har funnits inom NNC länge. När möjligheten att söka stöd hos länsstyrelsen för ett genomförande dök upp sökte Norrtälje Naturcentrum 208 000 kr för att iordningsställa en igenvuxen, centralt belägen del av Färsna gård och för att där skapa rätt biotoper för olika pollinatörer. Under 2021 höggs ett stort antal skuggande träd ner, både barr och löv, och platsen röjdes också från uppslag av sly på sensommaren. Perennrabatter anlades och ängsväxter planterades. Sand till en bibädd köptes in och placerades i soligt sydläge och ett jättestort insektshotell, byggt av takvass från Kista hembygdsgård byggdes centralt. Platsen försågs också med skyltar om pollinerande insekter och deras behov, och många besökare har under säsong vandrat i ”biparken” och läst och förundrats.

Då en del av de medel som beviljats för projektet inte nyttjades fick vi ytterligare ett år på oss att utföra fler åtgärder. Under 2022 har vi låtit entomologer från Calluna AB inventera biparken och vid ett av dessa tillfällen ordnade vi med en invigningsceremoni. Utifrån inventeringsresultaten listades ett antal arter som nu finns presenterade i bild och text på biparkens skyltar, tanken är att besökare ska kunna lära sig mer om vilka arter de kan förvänta sig att hitta på plats. Ny vass köptes in från S:t Eriks gille och av den och meterstockar byggdes ytterligare ett bihotell. Av grova kubbar byggdes sittgrupper och en fin lekplats.

Parken har en stor potential att i framtiden utvecklas ännu mer i Science Center-stil, med interaktiva aktiviteter kopplat till informationsskyltarna.

Roslagskorn

NNC ska under 2022-2024 tillsammans med odlare skapa det lokala matvarumärket Roslagskorn - en plattform för ekologisk produktion av kulturarvsgrödor samt förädling för konsumtion. Just nu syns en mycket snabbt ökande efterfrågan på dessa produkter. Odlare vill gärna möta upp konsumenternas behov men det finns hinder för att komma igång. Vad producenterna i stor utsträckning behöver är en organisation som genom samverkan skapar lösningar för logistik och hantering av råvara i form av exempelvis torkning, rensning, skalning, malning och lagring. För att få en god ekonomisk avkastning på verksamheten behövs även samordning avseende marknadsföring och försäljning på i första hand en lokal/regional marknad. En samverkansorganisation möjliggjord av NNC och ledd av producenterna själva kan skapa allt detta som för den enskilde innebär för mycket arbete och för stor risk.

Under 2022 har arbetet påbörjats. I ett första skede låg fokus på odling för uppförökning och efter skörd har fokus mer legat på att organisera projektets deltagare och kartlägga förutsättningarna för etablering av varumärket. Under hösten har två odlare anslutit till projektet och sått Upplandsvete och Östgöta gråråg för uppförökning på sina respektive gårdar. Stora framsteg har gjort på alla fronter och utsikterna för 2023 är mycket goda!

Våtmarken färdigställdes våren 2022 och är nu uppfylld. I dammvallen sitter en nivåregleringsbrunn som fungerar som breddavlopp, vilket ger möjlighet att sänka vattennivån vid till exempel underhållsarbete nere i våtmarken. Ett ytligt avlopp anlades i vallens ena kant för att undvika att bygga vandringshinder och ge våtmarken en mer naturlig utformning.

Våtmarken kommer fastlägga fosfor och rena inkommande vatten från kväve samt minska översvämningar nedströms vilket reducerar näringsläckage och förbättrar odlingsmöjligheter längs med Åkerströmmen. Redan nu märks ett ökat intresse för liknande anordningar i närområdet, vilket är viktigt eftersom fler åtgärder behövs längs Åkerströmmen.

Redan första sensommaren och våren, innan våtmarken fyllts upp ordentligt, har flertalet mer eller mindre ovanliga sjöfåglar observerats av fågelintresserade i närområdet.

Projektet avslutades i december 2022.

Roslagens fladdermöss

Under sensommaren 2022 har inventeringar genomförts i två olika etapper. Inventeringarna har genomförts både manuellt och med autobox och elever från Rodengymnasiet har deltagit i arbetet. Berörda lokaler har varit Kristineholms gård, Lötaholm, Herräng, Ångsö nationalpark och Skebobruk.

Projekt Gunnarsmaren

Gunnarsmaren på Riddersholm på Rådmansö är länets största så kallade extremrik-kärr. I projektet restaureras våtmarken genom att högre växtlighet röjs och att det gamla avvattningsdiket läggs igen. Varje år görs vattenprovtagningar och fotodokumentation för att kunna följa utvecklingen. En botanisk inventering genomfördes i juli som visar på höga botaniska värden. Projektet inleddes hösten 2018, avslutades 2022 och finansieras av Länsstyrelsen och Skärgårdsstiftelsen. Roslagens Ornitologiska förening och Roslagens Naturskyddsförening har bidragit med ideella insatser vid flera inventeringar.

De botaniska inventeringarna som genomförts under 2019-21 visar att någon noterbar återhämtning av florán ännu inte har noterats. Det innebär bl.a. att kalkgynnade arter, som orkidén gulyxne, ännu inte har visat sig. Under projektet har både vattenkemiska analyser och analys av jordkemin genomförts för att undersöka om rikkärret fortfarande kan vara en lämplig växtplats för gulyxne. Det visar att Gunnarsmaren fortfarande kan vara en lämplig växtplats för gulyxne att växa på.

Under 2022 har även skalbaggs- och molluskfaunan inventerats, eftersom de också innefattar karaktärsarter för rikkärr. Totalt hittades 37 arter skalbaggar. Inventeringen av blötdjur resulterade i 26 arter.

Arbetet under 2022 har inriktats på att komplettera de hittills genomförda restaureringsåtgärderna. Sedan den stora röjningen av myren genomfördes under hösten 2020, så har en del mindre slyuppslag noterats. För att undvika att dessa får möjlighet att växa till sig, så har en efterröjning skett under våren 2022.

Den dämning av myren som skedde vid årsskiftet 2020/-21 resulterade i en genomsnittlig höjning av vattennivån med 0,1-0,2 meter. De säsongsvisa variationerna har dock fortsatt. För att säkra den långsiktiga medelvattennivån så har, under 2022, en mindre fördämning även skett av bräddavloppet med ca 0,2 meter. I direkt anslutning till Gunnarsmaren har en ny informationsskylt satts upp med info om myren och restaureringen.

Projektet har nu avslutats med en 40-sidig slutrapport ”Restaureringen av Gunnarsmaren 2018-2022

Pedagogik

I den utomhuspedagogiska verksamheten arbetar Norrtälje Naturcentrum med aktiviteter och processer knutna till natur, friluftsliv, folkhälsa, skolutveckling, mångfald/integration - allt mot hållbar utveckling. Fokus ligger på utomhuspedagogik i medvetet ledarskap.

Utomhuspedagogik är ett platsbaserat lärande. I skiftande miljöer synliggörs människors förmågor, kunskaper och erfarenheter. Det är en metod för att se människan i ett resursperspektiv. Med utgångspunkt från det ska lärandet föras framåt. En verksamhet utomhus och inomhus i växelverkan kopplar ihop teori och praktik, vilket ger ökad förståelse och kunskap. I utomhuspedagogiken är den lilla gruppen central och en stor framgångsfaktor.

Naturcentrum anser att utomhuspedagogik är applicerbart i förskola, skola, gymnasium och även på vuxenutbildning. Norrtälje Naturcentrum vill visa på naturens möjligheter att lära och utvecklas på bästa sätt och vill vara en resurs för olika samhällsfunktioner. Våra metoder och verksamhet i gröna miljöer är ett konkret sätt att arbeta mot många av de Globala Hållbarhetsmålen. Fokus 2023 har varit:

- Mål 4 God utbildning för alla
- Mål 3 God hälsa för alla
- Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Naturdagar och undervisning

Det är huvudsakligen elever och förskolebarn från Norrtälje kommun som besöker oss. Norrtälje Naturcentrum besöks även av elever från andra kommuner, till exempel Montessoriskolan i Vasastan, Stockholm som kommer till Färsna gård för 11 skoldagar per år.

Trenden att Naturcentrum åker ut och besöker fler förskolor i deras närmiljö och har Naturdagar på plats med barn och pedagoger har fortsatt 2022, inte minst pga. restriktioner att resa kollektivt som rått under Covid-19-pandemin. Det är en positiv utveckling då vi når flera elever geografiskt och är med och bidrar till en mer likvärdig och tillgänglig utbildning.

Under 2022 har Norrtälje Naturcentrum haft som målsättning att genomföra 100 helfinansierade dagar för skolor och förskolor i Norrtälje kommun inom det uppdragsavtal som NNC tecknade med Barn- och utbildningsförvaltningen i början av året. 36 naturdagar delfinansierades dessutom genom stöd från RSB stiftelser, med maximalt 80 000 kr, och ett antal dagar har också genomförts på uppdrag av skolor utanför kommunen. Dagarna har bedrivits utomhus och årstidernas växlingar har utnyttjats för undervisning. Naturdagarna och aktiviteterna är kopplade till gällande läroplaner och kursplaner, som en väg mot högre

måluppfyllelse för eleverna/barnen, bättre hälsa, ökad självkänsla och välbefinnande. Under året har en implementering av Igr22 genomförts och ett fortsatt styrdokument.

Även detta år har NNC genomfört *Skärgårdsdagar* med finansiering av RSB stiftelser, maximalt 100 000 kr. Prioriterad målgrupp var alla elever i årskurs 6 i Norrtälje kommun. Alla klasser som har velat delta har fått plats. Dagarna genomfördes främst vid Riddersholms naturreservat i Kapellskär, en plats som har visat sig fungera väl med busskommunikation och olika skärgårdsmiljöer. Årets Skärgårdsdagar genomfördes i ett mycket gott samarbete med Rådmansö hembygdsgården och hembygdsgården Sladdstycket. Medlemmarna har deltagit under skolbesöken och guidat i fisketorpet. Under Skärgårdsdagarna har vi även fått låna olika faciliteter som toalett, vatten, sittplatser mm. Fantastiskt! Övriga Skärgårdsdagar och aktiviteter kopplade till skärgård, Östersjö och marina resurser har erbjudits andra årskurser i grundskolan. De har varit vid stranden i Norrtäljeviken och uppe på Campus Roslagen. Målet är att Skärgårdsdagar ska bli en ordinarie del i elevers utbildning i Roslagen.

I samarbete med Norrtälje Energi genomförde NNC under hösten 9 så kallade *Hållbarhetsdagar* för åk 6. Dagarna inleddes på Färsna gård och avslutades på kraftvärmeverket Arsta. Norrtälje Energi var mycket nöjda med NNC:s insats, och hållbarhetsdagarna planeras att genomföras på liknade sätt 2023.

Avtal och uppdrag

Sedan drygt 10 år har Norrtälje Naturcentrum haft avtal med flera skolor och förskolor i Norrtälje. De som vi 2022 har avtal är; Norrtälje Teknikgymnasium/Skärgårdsgymnasiet Norrtälje, Freinetskolan Hugin i Norrtälje, Freinet-skolan Mimer i Norrtälje, Innovitaskolan i Norrtälje, förskolan Offenciven i Norrtälje och förskolan Småfolket i Söderbykarl. Avtalen innefattar i samtliga fall undervisning med personal från Norrtälje Naturcentrum.

I ett handledningsuppdrag för Skärgårdsgymnasiet handleder NNC förstaårselever i gårdspraktik varje skolvecka hela läsåret. Ett återkommande uppdrag som fungerar mycket bra och uppskattas av både elever och lärare. Under vårterminen 2022 hade NNC även ett undervisningsuppdrag åt Skärgårdsgymnasiet i naturbrukslevernans skogliga utbildning.

Ett avgörande steg framåt för Naturcentrums pedagogiska verksamhet är det uppdragsavtal som NNC tecknat med Barn- och utbildningsförvaltningen 2022. Avtalet omfattar totalt 600 Tkr för insatser mot skola och förskola, och ytterligare 200 Tkr för utveckling av Science Centerverksamheten. Inom ramen för avtalet har verksamheten genomfört naturdagar (både på Färsna gård och ute på olika enheter), genomfört fortbildningar för lärare och pedagoger samt hållit i pedagogträffar och processledning i arbetslag.

Övriga externa uppdrag

NNC har deltagit i Barn- och utbildningsförvaltningens förstudie om ett återbrukscenter för förskola under våren.

Östersjödagarna genomfördes i september på Campus Roslagen. NNC höll i trådarna tillsammans med Erkenlaboratoriet och Utvecklingscentrum för Vatten. Finansiär för projektet är ICA Flygfyren, Roslagens Sparbank och Roslagens sparbanks stiftelser. Utvärdering av projektet visar att det uppskattas av skolor som

deltar och kommer att genomföras även 2023. Detta projekt blir en del i elevers ordinarie utbildning både inne i klassrummet och utomhus.

Utlåningslådor till kommunens fritidshem var ett uppdrag som finansierades med statsbidrag 2021. En digital föreläsning levererades till fritidshemmen, samt att 6 utlåningslådor för utomhuspedagogik och friluftsliv för arbete i liten grupp ställts i ordning. Lådorna har tillhandahållits genom Norrtälje Naturcentrum 2022 och kommer även finnas hos NNC för utlåning framöver.

Häng mé ut är aktiviteter för deltagare i vuxenpsykiatri, ett samarbete där TINK (Trygg i Norrtälje) och Fokushuset (Vuxenpsykiatri Tio100) har tagit fram ett upplägg. NNC:s Susanne Jansson var ledare 2022 tillsammans med personal från Fokushuset. Uppdraget omfattar totalt 100 Tkr 2021 och 2022.

Lovläger med "Hälsa för livet" genomfördes under sommaren. Detta är ett samarbete med BUMM (Barn och ungdomsmedicinska mottagningen, Tiohundra) som pågått under många år. Vi har även erbjudit enskilda träffar för familjer under 2022.

Sommarlovsdagar utomhus med Roslagsbostäder i Rimbo, Norrtälje och Hallstavik genomfördes under 4 sommarlovsdagar i RB bostadsområden i juni.

Projekt och integrationsarbete

Natur för ALLA- kommunikation Allemansrätten

2022 har Norrtälje Naturcentrum drivit projekt Natur för ALLA med stöd av Naturvårdsverket. Målet är att öka kunskaperna om allemansrätten genom information, aktiviteter och möten med människor och att visa på allemansrätten i praktiken. Ytterligare mål är att fler förskolor och skolor ska få goda kunskaper om Allemansrätten och på det sättet känna sig tryggare att flytta ut sin undervisning och verksamhet i naturen. Syftet med denna satsning är att genom ökad kunskap om allemansrätten få fler människor att vistas ute i naturen, känna sig trygga där och vara förtrogna med allemansrättens skyldigheter och rättigheter. Satsningen kommer att leda till bättre folkhälsa, ökad inkludering och att problem med störningar och skador i naturen minskar. Insatsen ska ge olika effekter, allt från kännedom och intresse, till att bli berörd och förändra sitt beteende. Syftet är även att fler skolor ska använda mer utomhuspedagogik som ett långsiktigt sätt att arbeta mot läroplan och Agenda 2030. Målgruppen i projektet har varit barn, unga, lärare, nya svenskar och allmänhet. Under året har vi haft seminarium, skoldagar för elever samt olika event kopplade till allemansrätten. I projektet produceras även slinga på Färsna gård och skyltar om allemansrätten. Norrtälje Naturcentrum fortsätter att arbeta med allemansrätten framöver samt förvaltar olika åtgärder som producerats och utformats under 2022. Projektet har skett i samarbete med Roslagens Naturskyddsförening,

Volontärgrupp – "Grönt klassrum"

En grupp kvinnor som tidigare (innan pandemin) var aktiva och engagerade volontärer i vårt dåvarande integrationsprojekt, har återupptagit "Grönt klassrum"-träffarna på Färsna gård. Varje torsdag eftermiddag samlar de 10-15 utlandsfödda kvinnor och har aktiviteter i trädgården, umgås och tränar svenska. Naturen är en oslagbar plats för integration. Under hösten besökte de även Väddö och dess skärgårdsnatur. Senare under

hösten besökte de naturreservatet i Tranvik och avslutade med måltid inne i den fina byggnad som Oscar Hirsch Stiftelse äger. Verksamheten sker med administrativt stöd av NNC och i NNC:s lokaler, men ingen personal från Naturcentrum deltar regelbundet. Oscar Hirsch Stiftelse har bidragit med 30 000 kr under 2022 vilket varit en förutsättning för aktiviteten. Pengarna har bland annat används för att täcka bussbiljetter till deltagande kvinnor. EFS Hästängen har även bidragit med ekonomiskt stöd för att täcka kostnader med bussbiljetter och nödvändigheter.

Förvaltning av Färsna gård

Färsna gård är en öppen gård och ett småskaligt jordbruk strax norr om Norrtälje stad. Gården och dess omgivande marker ägs av Norrtälje kommun och förvaltas sedan 2009 av Norrtälje Naturcentrum. Förvaltningsområdet omfattar byggnader, gårdsplan, gårdsnära skogsområden, åkrar och betesmarker.

Som förvaltare av Färsna gård kan Norrtälje Naturcentrum nyttja gården för egen verksamhet, till exempel för naturskole- och kursverksamhet, men förvaltningsansvaret innebär också samordning av gårdens olika verksamheter och praktisk skötsel av omgivande marker. Norrtälje Naturcentrum ska även anpassa och tillgängliggöra gården för det rörliga friluftslivet. Under 2022 har vi arbetat aktivt med Norrtälje kommun för att tillse att förvaltningsansvaret av det nya naturreservatet i framtiden landar på NNC. Beslut om reservatet togs på kommunfullmäktige i september 2022.

Förutom Norrtälje Naturcentrum finns ett flertal andra föreningar och organisationer på gården. Det är bland annat Veterantraktorklubben Norrtälje, Färsna 4H och Balders Hästkokastar-förening, vilka alla är ideella föreningar med en väl etablerad verksamhet och många medlemmar.

Färsna gård är en plats som lockar många besökare och NNC upplever att antalet som besökte gårdens grillplatser och anläggningar för friluftsliv 2022 var stort. Antalet besökare har ökat generellt, över årets samtliga årstider. NNC har lagt utökade resurser som förvaltare för att möta det ökade trycket och har med hjälp av Tiohundra-verksamheten "Gårdsgruppen" sett till att det alltid finns ved och släckvatten vid vindskydd och grillplatser, samt att skräp och sopor städas bort. Fler besökare vid gården innebär också ett ökat slitage, ett ökat krav på säkra och trygga miljöer och en ökad belastning på infrastruktur, så som sopor, toaletter, parkeringar etc. Något som NNC arbetar kontinuerligt med att förbättra och säkerställa.

Det ökade antalet besökare innebär också att alla verksamheter på Färsna måste städa upp gården, se till att besökaren kan röra sig i tillgängliga och trygga miljöer och att alla får ett gott intryck.

Det handlar bland annat om trafiksäkerhet och framförande av motorfordon på gården, något som NNC samordnat och arbetat hårt med hela 2022.

Den nya ladugården som i sin helhet uppförts av entreprenören, Sjöbergs Bygg AB/ UCON, stod färdig att ta i bruk i juni 2022. Då budgeten var otillräcklig valde vi att färdigställa den tredjedel av byggnaden som hyser personalutrymmen, men lämna aktivitetslokaler i ett ofärdigt skick tills vidare. Dessa lokaler saknar ytskikt, vilket beräknas kunna åtgärdas under våren 2023.

2020 fick Norrtälje Naturcentrum tillgång till ”Calles hus” och överlät det på Tiohundras dagligverksamheter, vilka under 2021 renoverade husets insida med egna medel och egen arbetskraft. Under sommaren 2022 kunde dagligverksamheten ”Djur och Natur” flytta in i sina nya lokaler i Calles hus. Under hösten 2022 flyttades även manskapsboden som dagligverksamheten ”Gårdsgruppen” håller till i, så att den står alldeles intill huset. Tiohundras verksamheter är nu samlade på ett ställe på gården, vilket underlättar personalens dagliga arbete.

Under det gångna året har NNC sagt upp hyresavtal med Fastighetsförvaltningen för omförhandling, samt inlett dialog med Kultur- och Fritidsförvaltningen om ökade bidrag för drift och verksamhet. Detta eftersom de nuvarande avtalen varken följer index- eller de kostnadsökningar som skett det senaste året och behöver justeras för att inte verksamheten ska undermineras. Förhandlingar fortsätter under 2023.

Odling på Färsna

Sedan ett antal år tillbaka har NNC lagt både tid och projektpengar på att utforma och utveckla odling vid Färsna gård, både på åkrarna och i köksträdgården. Projekten ”Grönt kulturarv” och ”Naturen en väg till integration och mångfald” har tidigare år varit bidragande, men under 2020, 2021 och 2022 var projektresurserna knappa och då var det personalens stora engagemang och entusiasm som mest av allt höll odlingarna vid liv.

Naturcentrums Mångfaldsodling, en trädgårdsodling där deltagare i alla åldrar varit medskapare och som fyller en stor roll i den pedagogiska verksamheten, blev lyckad även 2022. Norrtälje Naturcentrum har förändrad organisation och de lyckade integrationsprojekteten har slutat 2022 tyvärr. Norrtälje Naturcentrum har under många år arbetat för att hitta integration och anpassade utbildningar för framförallt utlandsfödda kvinnor med låg språklig litteracitet eller analfabetism. NNC gjorde förstudien *Analfabeters väg till arbete* för Europeiska socialfonden i Sverige 2021 där vi samlat våra 10 års erfarenheter av arbetsmarknadsinsatser och metodutveckling för integration, samt intervjuer med vård, Arbetsförmedling, Sociala företag, samt framförallt målgruppen och dess anhörigas erfarenheter och konstruktiva förslag för ökad integration. I förstudien kan man se att det föreslås förändringar i många system.

Naturcentrum vill gärna se att Färsna gård blir en fortsatt plattform för målgruppen och en långsiktig resurs i Norrtälje kommun. Under 2022 fortsatte målgruppen att komma till Färsna gård tack vare en mycket trygg, kompetent och ansvarsfull volontärgrupp. Eftersom vi under 2022 inte har haft några arbetstränande personer i verksamheten har vår odling dragits ned lite i omfattning, men några glada odlingsvolontärer med egna odlingslotter i trädgården har möjliggjort årets odling trots allt. Inför 2023 fortsätter vi att utveckla en hållbar odling ur olika perspektiv till förmån och kunskap för skolelever och allmänhet på vårt ekologiska Science

Center. Under 2022 har Norrtälje Naturcentrum även utvecklat visningsträdgårdar för förskola och skola för att visa på hur odling kan integreras i läroplan och elevhälsa.

Naturcentrums personal, praktikelever och deltagare och volontärer i Grönt klassrum har också förlagt arbetstid i trädgården, och Veterantraktorklubben har bistått med värdefull maskinhjälp för potatissättning och skörd. Liksom tidigare år fick NNC stöd av Rölunda med jord och jordförbättring till odlingarna 2022. Huvudansvariga för odlingsprojekten var Susanne Jansson och Tobias Nilsson. Under året har man kunnat följa odlingarna på Färsna i sociala medier under hashtag #odlingpåfärsna.

Gårdsråd och vision

Gårdsrådet är ett forum för att sammanföra gårdens olika aktörer och skapa samförstånd i frågor som rör gårdens utveckling. Gårdsrådet har 2022 bestått av representanter från Norrtälje Naturcentrum, Veterantraktorklubben, Färsna 4H, Tiohundras dagligverksamhet samt Balders HSK.

Ett gemensamt visionsdokument med syfte att ha en gemensam linje för hur samtliga verksamheter på gården ska arbeta och att vi utvecklar Färsna gård i gemensam riktning togs fram under 2019-2020. Detta utgör ett av NNC:s styrdokument. Den gemensamma målbilden för Färsna är att gården ska representera en Roslagsgård från 1910 – 1950 tal och att det ska vara en öppen gård – tillgänglig, inkluderande och välkomnande. Gården ska präglas av samverkan mellan aktörer och detta blir tydligt genom flera gemensamma publika dagar och aktiviteter.

Naturvårdande insatser i skog och hagmark ska tillse att naturen bibehåller sin karaktär och artdiversitet. I skog och mark på Färsna är också motionsutövning och det rörliga friluftslivet viktigt att värna, liksom tillgängligheten för skolor och förskolor, och målet är att gården och dess intilliggande natur ska skötas och hållas öppen och åtkomlig för alla som vill besöka den.

Färsna gård ska också vara en plats där kulturarvet vårdas och visas – både genom guidning och museal verksamhet samt genom odling av äldre kultursorter och aktiviteter kopplade till odling, hantverk mm. Men gården är framför allt en levande plats, och ett kunskapscentrum där kurser, seminarier, naturdagar och djurguidningar anordnade av de olika verksamheterna är av central betydelse.

Hållbarhet är också centralt och med småskaliga metoder och eftertänksamhet ska vi sträva mot att sluta gårdens kretslopp och bli självförsörjande på vissa delar – t.ex. hö och halm, ved och virke för enklare byggnationer och grönsaker till soppan som serveras på gårdens kafé.

Ansvarsfördelningen mellan verksamheterna ska ske i överenskommelse, men som förvaltare av Färsna gård ansvarar NNC för specifikt för naturvård och skötsel av gården och området samt arbeta för gott underhåll av samtliga fastigheter i samarbete med Norrtälje kommun (ägare). Traktormuséet ska ha en tydlig profil och bland annat presentera traktorer och redskap som kunde finnas på en gård i Roslagen ca 1900 – 1950. Färsna 4H ska arbeta för att certifiera 4H-gården och upprätthålla en god verksamhet med djur.

Ytterligare styrande dokument för NNC:s och gårdens arbete är Naturreservatets föreskrifter, vilka utgör ramarna och förutsättningen för den vidare utvecklingen och brukandet av Färsna gård.

Naturresevat på Färsna

Norrtälje kommun beskriver Färsna gård med omgivningarna som ett populärt friluftsområde med lång kulturhistoria och höga naturvärden. Genom att skydda området kan kommunen inte bara erbjuda en skön och livskraftig natur för invånarna att vistas i, utan kan också på sikt bidra till att flera nationella miljökvalitetsmål uppnås. Ett skydd av ett tätortsnära naturområde som Färsna bidrar också till att skapa en hållbar grön infrastruktur i närsamhället.

Arbetet med reservatsbildandet påbörjades 2019 och lades på is under en stor del av 2020 pga. att kommunen omorganiserat sina personalresurser. Under 2021 återupptogs processen och reservatet beräknades då vara färdigt för invigning under våren 2022.

Reservatsbildningen blev dock ännu en gång försenad och beslut kunde tas först i september 2022. Invigning av Färsna Naturresevat är nu satt till augusti 2023. NNC har hela tiden varit mycket delaktig i processen.

Mötesplats Färsna gård

Färsna gård ska vara öppen och tillgänglig, både för besökare och för dem som arbetar på platsen. En mötesplats för alla. En viktig del av den öppna gården är ett tillgängligt kafé. Under 2022 har kaféet på Färsna drivits av Systrarna Matjord AB, vilka även odlar och skördar mycket av sina råvaror gårdsnära i odlingarna söder om Färsna gård.

Många aktiviteter och publika dagar ordnas traditionsenligt vid gården. 2022 var vi glada att kunna genomföra det mesta igen utan Corona-restriktioner. 2022 genomfördes Skogsdag med Mellanskog, Plantbyttardag med Trädgårdsföreningen, Midsommarfirande, Kulturarvsdag, Veterantraktordag, Friluftslivets dag med Norrtälje kommun, Färsnadagen och den traditionsenliga julmarknaden. Alla dessa evenemang drog givetvis mycket besökare. Dagarna arrangerades i samverkan på gården och jämte NNC ansvarade Systrarna Matjord för julmarknad, Veterantraktorklubben för Midsommarfirande och Veterantraktordag och Norrtälje kommun för Friluftslivets dag.

Styrelse och personal

Styrelse

Styrelsen tillsätts politiskt och består sedan 1 januari 2019 av 7 ordinarie ledamöter och lika många suppleanter, och har under 2022 bestått av:

Kurt Pettersson (l) – ordförande
Sofia Händel (c) – vice ordförande
Peter Högström (m)
Kristina Drotz (s)
Helena Ekekihl (sd)
Rolf Embro (RNF)
Christer Stighäll (ROF)
Bridget Wedberg (mp)
Sanaul Khan(kd)
Ola Nordstrand (v)
Kent Björklund (roop)
Fredrik Sigsarve (l)
Lena Franzén (RNF)
Gabriel Ekman (ROF)

Personal

Stiftelsens anställda under 2022 har varit:

Lotta Andersson, Verksamhetsledare och Naturskolepedagog
Mia Carlsson, Controller och Stiftelsesekreterare
Jens Reutercrona, Senior Economic advisor
Tobias Nilsson, verksamhetsutvecklare Naturvård
Torbjörn Jepson, verksamhetsutvecklare Färsna gård
Anna Westerlund, verksamhetsutvecklare Utomhuspedagogik
Susanne Jansson, Naturskolepedagog Utomhuspedagogik
Jarmo Kukka, projektanställd Naturvård
Julia Gotthardsson, naturskoleassistent
Shaleema Begum, verksamhetsassistent
Lotta Gustavsson, naturvårdare, timanställning

Köpta tjänster och utbildning

Konsulter & Entreprenörer

För praktiska moment, skogshantering samt reparationer på Färsna gård har TW´s däck och diverse engagerats, för lyft och flytt av bodar anlidades Hallstaviks Schakt AB och gårdens kafé har drivits av Systrarna Matjord AB.

I projektet ”Malmby våtmarkssatsning” anlidades Sören Eriksson och i projektet ”Roslagskorn” har vi fått värdefull rådgivning från forskaren Matti Leino, samt Karin Broström och lantbrukaren Niclas Dagman på Marcusgården i Grästorp. Lantbrukaren Per Johansson har varit behjälplig med plöjning och Sarah Thorseus från Coompanion är partner i projektet.

I projektet ”Pollinatörernas Färsna” genomförde Magnus Stenmark från Calluna AB inventering av insekter i Färsna bipark vid två tillfällen under sommaren.

Skyltmaterial och andra trycksaker till hela verksamheten har under året beställts genom Affärstryckeriet AB.

Stiftelsens löneadministration liksom deklaration och bokslut har skötts av Veronica Ljungström, V.E.L.J. RoslagsEkonomi AB, revision av 2021 har utförts av Alexandra Lindqvist, Hammarbergs Revisionsbyrå.

Utbildning och kurser

Under 2022 har Norrtälje Naturcentrums personal deltagit i följande utbildningar och kurser:

- Studiebesök på Skansen samt Baltic Sea Science Center - all personal
- Ute är Inne - utomhuspedagogisk konferens i Helsingborg 29-31 augusti. Anna Westerlund och Lotta Andersson deltog

Norrtejlje

Sjätteklassare får lära sig hållbarhet

De fick lära sig om hållbarhet och om hur de kan bidra till en bättre värld. Sjätteklassarna i Norrtälje fick en praktisk lektion om hållbarhet i skogen. De fick lära sig om olika typer av växter och djur, och om hur de kan bidra till en bättre värld. Sjätteklassarna i Norrtälje fick en praktisk lektion om hållbarhet i skogen. De fick lära sig om olika typer av växter och djur, och om hur de kan bidra till en bättre värld.

Frötunaeleverna fick lära sig om hållbarhet

De fick lära sig om hållbarhet och om hur de kan bidra till en bättre värld. Frötunaeleverna i Norrtälje fick en praktisk lektion om hållbarhet i skogen. De fick lära sig om olika typer av växter och djur, och om hur de kan bidra till en bättre värld. Frötunaeleverna i Norrtälje fick en praktisk lektion om hållbarhet i skogen. De fick lära sig om olika typer av växter och djur, och om hur de kan bidra till en bättre värld.

Under 2022 har Norrtälje Naturcentrum löpande uppdaterat om sin egen verksamhet, relaterad forskning och förekommande seminarier på sina egna sociala medier;

- <https://www.facebook.com/norrtaljenaturcentrum>
- <https://www.facebook.com/norrtaljenaturcentrumnatureskolan/>
- <https://www.instagram.com/naturcentrum/>

På Norrtälje Naturcentrums egen YouTube kanal har vi också delat en del filmer för att inspirera till odling, friluftsliv och naturvård, samt presenterat de seminarier som genomförts under året

- https://www.youtube.com/channel/UC-e8xDZOGwiw_FXh4AdF1Dw/videos

NNC har dessutom ofta förekommit i andra organisationers sociala medier då vi deltagit i olika aktiviteter.

Tack för gott samarbete 2022!

- Norrtälje kommun
- Region Stockholm
- Roslagens Sparbanks stiftelser
- Länsstyrelsen i Stockholm
- Naturvårdsverket
- Riksantikvarieämbetet
- Oscar Hirsch Stiftelse
- Erkenlaboratoriet, Uppsala Universitet
- Utvecklingscentrum för Vatten
- SPETSA, Linköpings Universitet
- Norrtälje energi
- Roslagsbostäder
- Tiohundra
- Veterantraktorklubben i Norrtälje
- Färsna 4H
- Naturskyddsföreningen i Roslagen
- Coompanion i Roslagen
- Sladdstycket, Rådmansö Hembygdsförening
- Skärgårdsgymnasiet i Norrtälje
- Freinetskolan Hugin
- Freinetskolan Mimer
- Förskolorna Nordrona AB
- Förskolan Småfolket
- Systrarna Matjord AB
- EFS Hästängen
- Rölunda
- Hallstaviks Schakt AB
- Norrtälje Musteri
- TW's Däck & Diverse
- Bolist Bergshamra
- Calluna AB
- Matti Leino

Korta fakta om Norrtälje Naturcentrum

Norrtälje Naturcentrum är ett samlingsnamn för stiftelsens alla verksamheter; Naturvård, utomhuspedagogik och förvaltning

Norrtälje Naturvårdsstiftelse är en kommunalt inrättad stiftelse vars syften är;

- *att ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor*
- *att informera om Roslagens natur, om miljövard och om naturvårdsfrågor*
- *att bevara och skydda miljö- och naturvårdsvärden av stort allmänt intresse*
- *att förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden*

Norrtälje Naturvårdsstiftelse instiftades 1989 för att vara en resurs för Norrtälje kommun. Sedan 2021 betecknar vi också verksamheten som ett ekologiskt och utomhusbaserat Science Center

Kontakta oss:

Norrtälje Naturcentrum, Färsna gård 1, 761 54 Norrtälje

norrtalje@norrtaljenaturcentrum.se, 0176 – 184 02

www.norrtaljenaturcentrum.se